

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.12.2014 № 1528)

Ефективна ЕКОНОМІКА

Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет

№ 8, 2013 [Назад](#) [Головна](#)

УДК 330.2

*М. І. Філіппов,
к. е. н., професор, викладач кафедри менеджменту організації,
Міжрегіональна академія управління персоналом, м. Київ
Т. Б. Гавришчук,
аспірант, Міжрегіональна Академія управління персоналом, м. Київ*

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ЛЕГКОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ

*М. І. Filippov,
Candidate of Economic Science, Professor, lecturer in organizational management,
Interregional Academy of Personnel Management, Kyiv
Т. В. Gavryshchuk,
Postgraduate, Interregional Academy of personnel management, Kyiv*

STATUS AND PROSPECTS DEVELOPMENT OF THE COMPETITIVENESS ENTERPRISES OF LIGHT INDUSTRY UKRAINE

В статті визначено основні проблеми та перспективні напрямки розвитку конкурентоспроможності підприємств легкої промисловості України. Окреслено фактори, що впливають на конкурентоспроможність національної продукції легкої промисловості.

In the article defined the main problems and future directions of the competitiveness of light industry in Ukraine. Outlines the factors affecting the competitiveness of national products of light industry.

Ключові слова: легка промисловість, конкуренція, конкурентоспроможність, промислово-виробничий потенціал, законодавче регулювання.

Keywords: light industry, competition, competitiveness, industrial production capacity, legislative regulation.

Постановка проблеми.

Місткість внутрішнього ринку є важливою потенційною конкурентною перевагою національної економіки України і його подальше розширення - ключовим чинником розвитку вітчизняного виробництва. Загострення конкурентної боротьби за кожний сегмент ринку вимагатиме від національних виробників адекватних відповідних дій та розробки нових ефективних конкурентних стратегій. Динаміка сукупного внутрішнього ринку України в останні роки демонструє стійку тенденцію до розширення. Нині Україна досягла важливого етапу ідентифікації власної стратегічної ролі та місця у світовому поділі праці. Подолання основних проблем, пов'язаних із трансформаційними шоками та розривом технологічних зв'язків, здебільшого завершилося, відтак на перший план вийшло завдання формування сучасних чинників конкурентоспроможності національної економіки, яка визначатиме місце України у світовому поділі праці. Маючи вигідні первинні конкурентні переваги, а саме: низьку заробітну плату, високий рівень кваліфікації працівників, базу високотехнологічних виробництв, власну сировинну базу для більшості промислових виробництв, вигідне географічне розташування, забезпеченість власною електроенергією, потенційно потужний внутрішній ринок та широку диверсифікацію виробництва, Україна має високі шанси посісти вагоме місце у міжнародному поділі праці [7, с.35]. Проте реалізація цього потенціалу потребуватиме послідовних зусиль у сфері формування та реалізації комплексної стратегії забезпечення конкурентоспроможності національної економіки.

Легка промисловість належить до галузей зі швидким оборотом капіталу, які традиційно мають забезпечувати значний внесок у формування валового національного продукту. Саме з випереджаючого розвитку виробництва товарів широкого споживання починалося становлення економіки країн, які сьогодні є визнаними лідерами світових ринків. Тому для дослідження було обрано конкурентоспроможність підприємств саме цієї галузі народного господарства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблеми конкурентоспроможності підприємств розглядаються в численних наукових працях вітчизняних авторів, як Антоноук Л.Л., Варналії З.С., Зозульов О.В., Герасимчук В.Г., Каніщенко О.Л., Лисенков Ю.М., Мазаракі А.А., Олексюк О.І., Репіна І.М., Сіваченко І.Ю., Стрий Л.А., Федонін О.С., Циганкова Т.М., Шнирков О.І., російських: Азоев Г.Л., Багієв Г.Л., Моїсеева Н.К., Синицький Б.И., Юданов А.Ю., та закордонних - насамперед: М. Портер, Р. Фатхутдинов, В. Олдерсона, Дж. Бемі, Ч. Гіпа, Г. Дея, К. Койна, Ж. Ламбена, Х. Олівера та інших. Зокрема, у сфері легкої промисловості слід назвати праці таких вітчизняних дослідників, як Царенко О.В., Волков О.І., Гречан А.П., Лабурцева О.І., Глинська А.Є., Замолоко Т.І. та ін. Серед невирішених питань залишаються проблеми запровадження оцінки конкурентоспроможності підприємств легкої промисловості.

Постановка завдання.

Метою статті є дослідження сучасного стану конкурентоспроможності підприємств легкої промисловості та розроблення шляхів її підвищення.

Результати та їх обговорення.

Конкурентоспроможність – це складна економічна категорія, що може розглядатися на декількох рівнях: конкурентоспроможність товару; конкурентоспроможність підприємства; галузева конкурентоспроможність, конкурентоспроможність країни та глобальна конкурентоспроможність. Між усіма цими рівнями існує тісна взаємозалежність – конкурентоспроможність країн та галузей в остаточному підсумку залежить від здатності конкретного товаровиробника випускати конкурентоспроможний товар [6, с.67].

На конкурентоспроможність товару впливає сукупність параметрів: технічні; нормативні; економічні; ринкові. До узагальнюючих факторів конкурентоспроможності підприємства відносяться такі показники, як: товар; положення підприємства на ринку; збут; просування товару; виробництво [6, с.68].

Конкурентоспроможність країни визначається наступними детермінантами [6, с.74]: ресурси – фізичні: людські, інформаційні, грошові; інфраструктура; процеси; привабливість; соціально-політичний клімат.

У своїй теорії Майкл Портер [11, с.215] вводить поняття конкурентоспроможності країни. Саме національна конкурентоспроможність, з його погляду, визначає успіх або невдачі у конкретних галузях виробництва на світовому ринку і те місце, яке країна займе в системі світового господарства. Національна конкурентоспроможність визначається здатністю промисловості, зокрема і легкої, постійно розвиватися і створювати інноваційну продукцію. Спочатку національні

компанії домагаються конкурентної переваги на внутрішньому ринку, згодом, спираючись на яку створюють основу для боротьби на міжнародному ринку. Підприємства можуть створити конкурентні переваги, розроблюючи нові способи організації своєї діяльності, впроваджуючи провідні технології й оновлюючи виробництво.

Найбільш розповсюдженим роз'ясненням сутності конкурентоспроможності підприємства є визначення його як відносної характеристики, яка відображає відмінності процесу розвитку даного підприємства від виробника-конкурента як по ступеню задоволення власними товарами або послугами конкретної суспільної потреби, так і по ефективності виробничої діяльності.

Вивчення конкурентоспроможності повинно вестися безперервно і систематично протягом всієї фінансово-економічної діяльності. Такий підхід дає можливість своєчасно приймати рішення про зміни в господарській діяльності. Перевага над суперником може бути втрачена з часом як за рахунок впливу факторів зовнішнього середовища, так і за рахунок дії внутрішніх факторів підприємства. Тому, є доречним використання поняття "життєвого циклу конкурентних переваг" [6, с.78].

Виступаючи соціально важливим сектором економіки, який орієнтований на забезпечення потреб кінцевого споживача, українська легка промисловість сьогодні є потужним багатогалузевим комплексом з виробництва товарів народного споживання. Потенційні можливості підприємств легкої промисловості дозволяють виробляти широкий спектр товарів, що здатні задовольнити весь попит внутрішнього ринку.

Легка промисловість забезпечує населення життєво необхідною продукцією та виконує важливу соціальну функцію. Пріоритетність галузі для національної економіки країни визначається не лише великою ємністю внутрішнього ринку товарів легкої промисловості, але й високим рівнем доданої вартості, використанням сировини та напівфабрикатів вітчизняного виробництва, наявністю висококваліфікованих кадрів в усіх регіонах. Сьогодні у галузі функціонує понад 10 тисяч підприємств, з них у текстильній промисловості – близько 2,5 тисяч, з виробництва готового одягу і хутра – близько 6 тисяч, шкіри і шкіряного взуття – близько 1,5 тисяч. Практично всі підприємства легкої промисловості приватизовані, а частка тих, що знаходяться у державній власності, становить менше 1%. Галузь складається з 17 підгалузей, володіє потужним виробничим потенціалом, здатним виробляти широкий спектр товарів широкого вжитку і промислового призначення [1, с.13].

На підприємствах галузі, що розташовані у всіх регіонах України, зосереджено близько 7% загальної чисельності промислово-виробничого потенціалу промисловості. Продукція легкої промисловості задовольняє потреби населення, забезпечуючи його тканинами, одягом, взуттям та іншими предметами споживання, а також використовується в інших галузях промисловості у вигляді сировини і допоміжних матеріалів (у харчовій, машинобудуванні та ін.) [1, с.16].

Основні показники діяльності підприємств легкої промисловості у 2007-2010 роках наведено у таблиці 1 [8, с. 167].

Аналіз показників показує, що найбільший спад рівня виробництва в галузі спостерігався у 2007-2008 рр., що обумовлено впливом глобальної фінансової кризи. Так, 38,5% підприємств легкої промисловості у 2008 році були збитковими, загальна сума збитку склала -598,1 млн. грн. [8, с. 167].

Спад виробництва в галузі продовжився й у 2009 році, після чого, у 2010 році спостерігалось зростання деяких показників: обсяги реалізації продукції зросли на 7,4%, інвестиції в основний капітал – на 34,8%, вартість введення в дію нових основних засобів – на 59,3%, кількість працівників – на 5,4%, тріхи зріс фінансовий результат підприємств і зменшилась збитки, але збільшилась кількість збиткових підприємств і зменшилась рентабельність. Ступінь зносу основних засобів залишається дуже високою – 45,8% у 2010 р. [8, с. 167].

Таблиця 1. Основні показники діяльності підприємств легкої промисловості у 2007-2010 рр.

	2007	2008	2009	2010
Обсяги реалізації промислової продукції, млн. грн.	7278,3	8346,8	7945,1	8529,7
у % до підсумку	0,9	0,9	0,9	0,8
Інвестиції в основний капітал (у фактичних цінах), млн. грн.	479	440	336	453
у % до загального обсягу у промисловості	0,7	0,6	0,5	0,8
Прямі іноземні інвестиції, млн. дол. США	144,1	141,5	139,1	139,1
у % до загального обсягу у промисловості	1,1	1,1	1,1	1,0
Основні засоби підприємств (у фактичних цінах, на кінець року), млн. грн.	5519	5918	5741	6483
Вартість введених в дію нових основних засобів на кінець року, млн. грн.	259	345	216	344
Ступінь зносу основних засобів підприємств, %	45,7	44,1	47,4	45,3
Середньооблікова кількість штатних працівників, тис. осіб	120	108	92	97
у % до загальної кількості працівників у промисловості	3,6	3,4	3,2	3,4
Середньомісячна номінальна заробітна плата, грн.	810	810	1052	1338
Фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування, млн. грн.	65,9	-526,9	78,0	84,3
Чистий прибуток (збиток), млн. грн.	-4,0	-598,1	-17,0	-9,0
Підприємства, що одержали прибуток, % до загальної кількості	67,5	61,5	63,2	61,6
Підприємства, що одержали збиток, % до загальної кількості	32,7	38,5	36,8	38,4
Рентабельність операційної діяльності підприємств, %	0,7	-1,6	3,4	2,5
Рентабельність всієї діяльності підприємств, %	0	-5,3	-0,2	н/д

Джерело: [8, с. 168]

Україна 16 травня 2008 року стала повноцінним 152 членом Світової організації торгівлі. Лібералізація міждержавної торгівлі, яка є однією з головних ідей СОТ призвела до повного відкриття ринків товарів легкої промисловості. За таких умов формування і розвиток конкурентоспроможності вітчизняних підприємств набуває край важливого значення для національної економіки [6, с.88].

В Україні здійснюються заходи, спрямовані на стабілізацію ситуації та стимулювання розвитку легкої промисловості, підтримку вітчизняного товаровиробника завдяки внесенню законопроектів і нормативних актів, підготовці пропозицій щодо формування ефективної державної промислової політики у галузі, з врахуванням пропозицій галузевих громадських організацій та підприємств. Урядова стратегія розвитку галузі має формуватися на основі пропозицій самих представників галузі. Такий механізм регулювання діє в багатьох розвинених країнах: учасники ринку самі розробляють пропозиції по його функціонуванню і розвитку, а державні органи їх реалізують [10, с.121].

Законодавче регулювання діяльності легкої промисловості потрібне для створити належні умови для розвитку конкуренції, без якої ринок товарів легкої промисловості не може існувати [10, с.122]. Саме на це спрямовані Закони України:

1. Закон України «Про захист економічної конкуренції» від 11 січня 2001 р. № 2210-III, який визначає правові засади підтримки та захисту економічної конкуренції, обмеження монополізму в господарській діяльності і спрямований на забезпечення ефективного функціонування економіки України на основі розвитку конкурентних відносин [4].

2. «Про Антимонопольний комітет України» від 26 листопада 1993 р. № 3659-XII, основними завданнями якого є здійснення державного контролю за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції на засадах рівності суб'єктів господарювання перед законом та пріоритету прав споживачів, запобігання, виявлення і припинення порушень законодавства про захист економічної конкуренції [2].

Створений на основі відповідного закону Антимонопольний комітет України має територіальні відділення у всіх областях України, та сприяє демонополізації

товарних ринків.

3. «Про захист від недобросовісної конкуренції» від 7 червня 1996р. № 236/96-ВР. Закон спрямований на встановлення, розвиток і забезпечення торгових та інших чесних звичаїв ведення конкуренції при здійсненні господарської діяльності в умовах ринкових відносин [3].

Конкуренція виступає фундаментальним елементом ринку, завдяки якому досягається збалансованість між попитом і пропозицією, а в цілому – між суспільними потребами і виробництвом. На сьогоднішній день відсутність реальної конкуренції у легкій промисловості спричиняє завищення цін, спонукає продавати низькоякісну продукцію, і, як наслідок, галузь втрачає свої позиції на вітчизняному ринку [10, с.122].

Основними факторами, що впливають на конкурентоспроможність української продукції легкої промисловості є: природні, трудові, наукові і виробничі ресурси, умови попиту на внутрішньому ринку, наявність споріднених галузей, пов'язаних з потенційно конкурентоспроможними галузями, стратегія підприємств щодо досягнення конкурентних переваг і характер конкурентної боротьби на внутрішньому ринку. Ще одним вагомим фактором впливу на формування конкурентоспроможності української економіки є роль уряду. Вагомість цього фактора суттєво підвищується на перехідному етапі формування державної економічної політики, спрямованої на подолання кризи, і подальший економічний зріст.

Сьогодні в Україні іноземні кредитні кошти, отримані від міжурядових і міжбанківських угод, здебільшого використовуються на закупівлю готової продукції країн кредиторів. Хоча очевидно більш доречним є вкладання коштів в експортоспроможні галузі економіки та розвиток зовнішньоекономічної діяльності вітчизняних підприємств, що випускають кінцевий продукт, конкурентоспроможний на зовнішньому ринку [7, с.48].

Це створює ситуацію, коли експорт продукції стає єдиним фактором забезпечення конкурентоспроможності для підприємств. У свою чергу, залежність від зовнішніх ринків при загальній політичній і економічній слабкості України не дозволяє державі забезпечити інтереси українських виробників на зовнішніх ринках. Тому навіть такий позитивний фактор, як експорт продукції, несе в собі певні ризики. Невважена політика щодо приватизації і реструктуризації провідних підприємств, потенційно конкурентоспроможних і експортоспроможних галузей української економіки призводить до їх занепаду. Політика стимулювання підприємств з метою створення конкурентоспроможної продукції залишається недостатньо ефективною, неефективними залишаються державні заходи в сфері демонополізації і запобігання недобросовісній конкуренції на ринках харчової продукції, сировини і матеріалів для легкої промисловості, нафтопродуктів [7, с.48].

На шляху становлення сучасних чинників конкурентоспроможності українського експорту стоїть низка серйозних структурних проблем, які утруднюють повноцінне залучення національних конкурентних переваг. Серед них [7, с.49]:

- довготривала тенденція до зменшення попиту та цін на світових ринках товарів традиційного українського експорту;
- посилення міжнародної конкуренції на тлі зростання державної підтримки експорту та активного застосування захисних заходів в інтересах національних виробників у провідних країнах світу;
- збереження тенденції дискримінації українських товарів на зовнішніх ринках, в тому числі негласні домовленості про витіснення або обмеження допуску України на перспективні ринки;

- стрімке підвищення вимог споживачів до якості, сервісного супроводу, технологічного рівня продукції;
- недостатні обсяги інвестицій в технологічне та організаційне оновлення українських підприємств, що перешкоджає збільшенню їхньої конкурентоспроможності та поширенню на нові світові ринки;
- відсутність цілеспрямованої та послідовної політики державної підтримки розвитку експорту, непрямі перешкоди для експортерів у вигляді реальної ревальвації гривні, повернення ПДВ, несприятливий підприємницький клімат всередині країни загалом тощо;

- нерозвиненість інфраструктури, організаційно - правової, інформаційної, фінансової підтримки і супроводу експортерів;
- непривабливий імідж України, який утворився у світі у зв'язку з численними публікаціями в зарубіжних засобах масової інформації стосовно поширення корупції, злочинності, «тіньової» економіки, технологічної відсталості української економіки тощо; це знижує привабливість марки «зроблено в Україні» та є причиною відмови частини потенційних зарубіжних партнерів від ведення бізнесу з українськими компаніями.

Очевидно, що конкурентоздатність товарів легкої промисловості може бути забезпечена своєчасними процесами регулювання своєї господарської діяльності, які все частіше потребують уваги керівництва підприємства. Управління підприємствами легкої промисловості повинне бути спрямоване на ефективне функціонування і підвищення їх конкурентоздатності [9, с.147]. Сьогодні на ринку товарів легкої промисловості завданням кожної фірми є скорочення витрат, зменшення собівартості продукції з тим щоб споживачі могли придбати її за дещо нижчими цінами і віддавали перевагу вітчизняним товарам.

Фахівці відзначають, що головною проблемою легкої промисловості України є не лише поганий матеріально-технічний стан підприємств, а й недостатньо організована система управління. Багато підприємств позбавлені сучасних інформаційних технологій і навіть елементарних засобів комунікацій, що ізолює їх від світового ринку. До того ж у динамічному середовищі бізнесу з коротким життєвим циклом товарів та послуг, глобальними ринками і складними ланцюжками виробництва та збуту продукції, підприємства безперервно шукають засоби зменшення витрат, збільшення доходів та покращення якості продукції [9, с.160].

Для покращення конкурентоспроможності підприємств легкої промисловості можна запропонувати розвиток галузі у вигляді концептуальної моделі [5, с.80]:

- державне реформування (розробити програму розвитку легкої промисловості; створити привабливі умови для заохочення висококваліфікованих кадрів і науковців на підприємства, розробити законодавчі акти, які сприятимуть підвищенню інвестиційної привабливості галузі);

- цільове фінансування (створити при Міністерстві промисловості України відділ фінансування підприємств легкої промисловості, основними завданнями якого є розробка програм планування, контролю потоку грошових коштів, а також їх цільового використання; пошук можливих шляхів пільгового кредитування підприємств);

- маркетингова концепція управління підприємств (удосконалення асортиментного рівня відповідно до вимог споживача, управління ціновою політикою, введення сертифікації і методів підвищення якості продукції, розробка шляхів і методів просування продукції, планування виробництва відповідно до ринкових потреб).

Висновки.

Стан легкої промисловості безпосередньо впливає на розвиток економіки України, оскільки визначає якість і конкурентоспроможність вітчизняної продукції на внутрішньому та зовнішньому ринках. На даному етапі розвитку легка промисловість України, фактично, зруйнована рядом об'єктивних та суб'єктивних чинників. Єдиним шляхом відновлення підприємств легкої промисловості є створення, на базі ще існуючих, з метою збереження кваліфікованих кадрів, нових підприємств спираючись на принципи формування конкурентних переваг.

Перспективою подальшого дослідження є визначення основних аспектів діяльності у напрямку розбудови легкої промисловості на засадах створення і подальшого розвитку конкурентоспроможності її підприємств.

Список використаних джерел:

1. Войнаренко М.П. Стратегія розвитку легкої промисловості України // Вісник Хмельницького національного університету 2009.- № 6.- Т. 1.
2. Закон України "Про Антимонопольний комітет України" [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/>.
3. Закон України «Про захист від недобросовісної конкуренції» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/>.
4. Закон України «Про захист економічної конкуренції» [Електронний ресурс]. –Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/>.
5. Лінькова О.Ю. Конкурентоспроможність легкої промисловості України та механізми її підвищення//[Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.kpi.kharkov.ua/>.
6. Марченко Т.І. Значення конкурентоспроможності підприємств легкої промисловості// Первая Международная научно-практическая конференция "Проблемы формирования новой экономики XXI века" (19 декабря 2008 года). // [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.confcontact.com/>.
7. Маталка, Сфунан Мохаммад. Управління ефективністю зовнішньоекономічної діяльності підприємств: Монографія / С.М.Маталка— Луганськ: Вид – во «Ноулідж», 2011. — 211 с.
8. Носова Н.І., Сарасва І.М. Стратегічні напрямки державної підтримки легкої промисловості України в умовах лібералізації міжнародної торгівлі// Економічні інновації. – 2012.– № 47. – С.165-177.
9. Носова Н.І. Проблеми розвитку підприємництва в легкій промисловості України // Економічні інновації. Вип. 38: Формування економічних стратегій розвитку підприємництва, регіону, держави. 36. наук. праць. – Одеса: ППРЕД НАН України, 2009. – С. 144-161.
10. Петрицька О.С. Законодавче регулювання маркетингової діяльності підприємств легкої промисловості//Вісник Хмельницького національного університету. - 2010.- № 6.- Т. 4.
11. Портер Майкл Є. Конкуренція.: Пер. С англ.– М. Видавничий дім "Вільямс" 2005. – 608с. іл. – Парал . тит . англ.

Стаття надійшла до редакції 06.08.2013 р.

ТОВ "ДКС Центр"